

บทวิจารณ์หนังสือ:

จักรวรรดินิยมเหนือแม่น้ำโขง

สุวิทย์ วีระจัตตกุล สำนักพิมพ์มติชน. 2552, 208 หน้า

กฤษณะ ทองแก้ว / Krishna Thongkaew¹

จักรวรรดินิยมเหนือแม่น้ำโขง เป็นหนังสือที่ผู้เขียน ศ.สุวิทย์ วีระจัตตกุล เห็นว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 หลังจากที่ผู้เขียนทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส ตั้งแต่ ร.ศ. 112-126 (ค.ศ. 1893-1907)” ก็ยังไม่มีใครศึกษาเรื่องนี้ต่ออีกเลย จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนสนใจเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้น โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บทที่หนึ่ง บทนำ “แม่น้ำโขง” เป็นแม่น้ำสายยาวที่สุดและสำคัญที่สุดของวิถีชีวิตคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือ “อุษาคเนย์” ทำให้หลายชาติต้องการเข้ามามีอิทธิพลเหนือดินแดนทั้งสองฝั่งของแม่น้ำโขง ช่วงสมัยธนบุรีถึงรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2322-2436) ไทยมีอิทธิพลเหนือแม่น้ำโขงตั้งแต่อำเภอเชียงแสนถึงเมืองเชียงแตงในลาวใต้ แต่เมื่อเกิดสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2436 เพื่อบีบให้ไทยยกดินแดนลาวฝั่งซ้าย (ตะวันออก) ของแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส และเป็นที่มาของสนธิสัญญาฉบับ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 เป็นผลให้ประเทศลาวเกือบทั้งหมดตกไปเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส และทำให้ไทยเสียอิทธิพลทั้งหมดเหนือดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง รวมทั้งเกาะทั้งหมดในแม่น้ำโขงด้วย ต่อมาใน พ.ศ. 2497 ลาวเป็นเอกราชจากฝรั่งเศสและสืบทอดเหนือดินแดนต่อจากฝรั่งเศส ทำให้สนธิสัญญาต่าง ๆ อันเป็นที่มาของปัญหาข้อพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ยังมีผลบังคับใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ปัญหาข้อพิพาทดังกล่าวส่งผลมาถึงลาวซึ่งสืบทอดเหนือดินแดนต่อจากฝรั่งเศสด้วย

บทที่สอง การล่าเมืองขึ้นของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส: สาเหตุของปัญหาอธิปไตยเหนือแม่น้ำโขง ไทยมีอิทธิพลเหนือแม่น้ำโขงในบริเวณที่เป็นดินแดนของประเทศเขมรมาเกือบตลอด ตั้งแต่ช่วงสมัยพระเจ้าอู่ทองจนถึงก่อนการล่าเมืองขึ้นของฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 1894-2401) ยกเว้นช่วงที่ไทยอ่อนแอ เช่น ในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาทั้งสองครั้ง เป็นต้น ไทยมีอธิปไตยเหนือแม่น้ำโขงในดินแดนส่วนที่เป็นประเทศลาวในช่วงที่ลาวตกเป็นประเทศราชของไทยอยู่นานถึง 114 ปี (พ.ศ. 2322-2436) ฝรั่งเศสเริ่มเปิดฉากการล่าเมืองขึ้นในอินโดจีน ตั้งแต่สมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (ครองราชย์ พ.ศ. 2394-2414) โดยเริ่มจากดินแดนปากแม่น้ำโขงในประเทศเวียดนาม และรุกคืบต่อมาผ่านเขมร ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 ในขณะนั้นเขมรอยู่ใต้การปกครองของไทย ทำให้ไทยส่งหนังสือประท้วงต่อฝรั่งเศส และส่งข้าหลวงพิเศษไปทำสัญญาลับกับเขมรใน พ.ศ. 2406 และลงสัตยาบันใน พ.ศ. 2407 เป็นผลให้เขมรเป็นดินแดนในอารักขาของไทย เมื่อฝรั่งเศสทราบเรื่องจึงไม่พอใจมาก จึงส่งเรือรบมาข่มขู่ไทยที่กรุงเทพฯ ไทยจึงต้องยินยอมลงนามกับฝรั่งเศส เป็นผลให้ไทยเสียดินแดนเขมรส่วนนอก เป็นพื้นที่ 124,000 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 66.3 ของพื้นที่ประเทศเขมรในปัจจุบัน ฝรั่งเศสได้เวียดนามทั้งหมดในปี พ.ศ. 2426 ในขณะที่อังกฤษได้พม่าเป็นเมืองขึ้นทั้งหมดในปี พ.ศ. 2428 ทำให้ฝรั่งเศสเกรงว่าอังกฤษจะขยายอำนาจเข้ามายึดฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง จึงใช้โอกาสการเข้ามาปราบปรามโจรสลัด หรือ “กบฏไต้ผิง” ที่เข้ามาปล้นเวียดนามเหนือและแคว้นสิบสองจุไทยซึ่งเป็นของไทย ทำให้ไทยและฝรั่งเศสร่วมมือกันปราบปรามโจรสลัดสำเร็จในปี พ.ศ. 2428 แต่กองทัพฝรั่งเศสไม่ยอมถอนทหารออกจากแคว้นสิบสองจุไทย โดยอ้างว่าเป็นดินแดนของเวียดนาม ทำให้ไทยเสียแคว้นสิบสองจุไทย คิดเป็นพื้นที่ 87,000 ตารางกิโลเมตรให้กับฝรั่งเศส และต่อมาฝรั่งเศสได้ใช้กระบวนการอย่างแยบยลในการผนวกฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ในปี พ.ศ. 2436 ไทยก็เสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศสอีก ซึ่งนับเป็นวิกฤตการณ์เมืองที่ร้ายที่สุดนับตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ของสมัยรัตนโกสินทร์ และเป็นต้นตอของปัญหาอธิปไตยเหนือแม่น้ำโขงด้วย

บทที่สาม ปัญหาของสนธิสัญญา 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 และการเสียฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส การคุกคามของฝรั่งเศสได้บานปลายจนกลายเป็นสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ทำให้ไทยต้องลงนามในสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 ทำให้ไทยต้องยกดินแดนลาวที่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งหมดให้กับฝรั่งเศส อันเป็นที่มาของความขัดแย้งระหว่างไทยกับลาวในดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ซึ่งเกิดจากชาวฝรั่งเศส เช่น กรณีเอเยนต์ฝรั่งเศสที่เมืองสารคาม (อยู่ตรงข้ามเมืองเชียงคาน) ข้ามมาขู่วางศรเมืองเชียงคานให้กับภาษีส่งฝรั่งเศส กรณีเอเยนต์ฝรั่งเศสที่เมืองนครพนม ขับไล่ข้าหลวงไทยประจำเมืองนครพนมให้ออกไปนอกเขต กรณีเอเยนต์ฝรั่งเศสที่มุกดาหารและเขมราฐยึดที่ของชาวบ้านเพราะต้องการหาสถานที่สร้างที่ทำการของเอเยนต์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาการใช้ประโยชน์ในแม่น้ำโขงของคนไทย เช่น การหาปลา การข้ามไปมาของคนฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง และปัญหาพวกหลวงพระบางข้ามมายึดฝั่งขวาของแม่น้ำโขง โดยมีฝรั่งเศสหนุนหลังอีกด้วย จนในที่สุดไทยต้องยกดินแดนฝั่งขวาจำนวนมากให้กับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2446 และ พ.ศ. 2449 เพื่อตัดปัญหาและแลกกับผลประโยชน์อื่นๆ เช่น การถอนทหารฝรั่งเศสออกจากจันทบุรี และฝรั่งเศสยินยอมคืนด่านซ้าย ทรายตาด กับเกาะต่างๆ ตั้งแต่แหลมสิงห์จนถึงเกาะกูดให้กับไทย เป็นต้น

บทที่สี่ สงครามไทย-ฝรั่งเศส พ.ศ. 2483-2484 และปัญหาฝั่งขวาแม่น้ำโขง พ.ศ. 2483-2489 ปัญหาเขตแดนไทย-ฝรั่งเศส เป็นผลมาจากสัญญา 2 ฉบับ คือ ฉบับแรก สัญญาไทย-ฝรั่งเศส 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 ที่ไทยต้องยกฝั่งซ้ายและเกาะต่างๆ ในแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส ทำให้ไทยไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องการเดินเรือแพ และให้พื้นที่ตลอดฝั่งขวาในเขตรัศมี 25 กิโลเมตร เป็นเขตปลอดทหาร ทำให้ไทยเสียเปรียบทางด้านยุทธศาสตร์ และฉบับที่สอง สัญญาไทย-ฝรั่งเศส 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2446 (2447) ที่ไทยต้องยกดินแดนฝั่งขวาตรงข้ามหลวงพระบางและจำปาศักดิ์ให้กับฝรั่งเศส ทำให้พื้นที่บริเวณนี้ไทยเสียเปรียบทางยุทธศาสตร์เช่นกัน เพราะแม่น้ำโขงอยู่ในพื้นที่ของฝรั่งเศสทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวา ซึ่งไทยได้พยายามขอยกเลิกสัญญาที่ไม่เป็นธรรมนี้ตลอดมา นับตั้งแต่สงครามโลก

ครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457-2461) ไทยได้ส่งทหารไปช่วยอังกฤษและฝรั่งเศส ต่อมา สถานการณ์โลกเริ่มทวีความรุนแรง เมื่อฮิตเลอร์ประกาศเกณฑ์ทหารและ ส่งกองทหารเข้ายึดดินแดนต่างๆ ตั้งแต่ไรน์แลนด์ ออสเตรีย เชคโกสโลวะเกีย ฉนวน ไปแลนด์ ในช่วงปี พ.ศ. 2477-2482 เมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสประกาศสงครามกับ เยอรมันในต้นเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามโลก ครั้งที่ 2 สงครามครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบไปทั่วโลก รวมทั้งไทยด้วย จากการแพ้สงคราม ของฝรั่งเศสต่อเยอรมัน ทำให้ฝรั่งเศสอ่อนแอลงอย่างมากจนยินยอมให้ญี่ปุ่นนำกอง ทหารเข้ามาในอินโดจีนได้ แต่ในขณะเดียวกันไทยกลับเข้มแข็งขึ้น จึงเป็นโอกาส ให้ไทยเรียกร้องความเป็นธรรมเรื่องดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงจากฝรั่งเศส พร้อมกับกรณานโยบายชาตินิยมและการรวมเผ่าไทยมาใช้ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 6 ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ได้ทำอย่างเป็นขบวนการ เริ่มจากการปลูกฝังให้นักเรียนรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ผ่านตำราเรียนวิชาประวัติศาสตร์ทุกระดับ รวมทั้งผ่านนิยาย บทละคร และ เพลงปลุกใจที่แต่งโดยหลวงวิจิตรวาทการ โดยมีสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็น เครื่องมือในการเผยแพร่นโยบายดังกล่าว นอกจากนี้จอมพล ป. ยังใช้วิธีการทาง การทูต ปลูกเร้าให้เกิดการเดินขบวนครั้งใหญ่ของนิสิตนักศึกษาและประชาชน เรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ในที่สุดสงครามที่ไม่มีการประกาศระหว่างไทยกับ ฝรั่งเศสจึงเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2483-2484 หลังจากที่มีการเจรจาโดยสันติไม่ประสบ ผลสำเร็จ ซึ่งผลการรบทางอากาศ กองทัพอากาศไทยระดมยิงและทิ้งระเบิด จนสามารถสกัดการยกพลขึ้นบกที่ตราดได้ การรบทางบกนั้นไทยสามารถรุกเข้าไป ในเขตแดนของฝรั่งเศสได้ทุกแนวรบ ส่วนการรบทางเรือนั้น ไทยเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำ ในการรบที่เกาะช้าง แม้ฝรั่งเศสจะมีเรือรบ 5 ลำ ขณะที่ไทยส่งเรือรบมา 6 ลำ เรือรบ ฝรั่งเศสมีระวางขับน้ำรวมใหญ่กว่าเรือรบไทยมากถึง 3.2 ต่อ 1 เท่า ทำให้เรือรบ ไทยถูกยิงจมไปถึง 3 ลำ แต่เรือรบฝรั่งเศสก็เสียหายจนต้องล่าถอยกลับฐานทัพเรือ ที่ไซ่ง่อน ญี่ปุ่นได้เข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสงครามครั้งนี้ แม้ว่าทั้งอังกฤษและอเมริกา ไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นไกล่เกลี่ยสำเร็จ เพราะเกรงว่าญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์จากทั้งฝ่าย ไทยและฝรั่งเศส และเป็นผู้นำทางยุทธศาสตร์ของทั้ง 2 ประเทศได้ก็ตาม ผลของ

สงครามครั้งนี้ทำให้ไทยได้ดินแดนฝั่งขวาที่เสียให้ฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2446 (2447) กลับคืนมารวม 68,959 ตารางกิโลเมตร และจัดการปกครองออกเป็น 4 จังหวัด คือ จังหวัดพระตะบอง พิบูลสงคราม นครจำปาศักดิ์ และล้านช้าง

ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติ ญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามหลังจากถูกสหรัฐอเมริกาโจมตีด้วยระเบิดนิวเคลียร์ 2 ลูก ทำให้สถานภาพของไทยเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง กลายเป็นผู้แพ้สงครามไปด้วย แต่โชคดีที่มีขบวนการเสรีไทยซึ่งเป็นขบวนการใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ปรับไทยเป็นผู้แพ้สงคราม แต่ถือว่าการที่ไทยประกาศสงครามกับฝ่ายพันธมิตรเป็นเพราะถูกญี่ปุ่นบีบบังคับ ไทยได้กลับมาสถาปนาความสัมพันธ์กับสหประชาชาติอีกครั้ง พร้อมทั้งยินยอมคืนดินแดนบางส่วนที่ญี่ปุ่นมอบให้แก่ไทย คืนให้อังกฤษและฝรั่งเศส การก่อตั้งสหประชาชาติดังกล่าวทำให้ฝรั่งเศสกลายเป็นหนึ่งในห้าสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง ซึ่งมีอำนาจวิโตหรือยับยั้งมติใดๆ ของสหประชาชาติ ฝรั่งเศสได้ใช้อำนาจนี้ข่มขู่ไทยไม่ให้เป็นสมาชิกของสหประชาชาติ ถ้าไม่ยอมคืนดินแดนที่ไทยได้จากฝรั่งเศสในช่วงสงครามอินโดจีน (พ.ศ. 2483-2484) ทำให้ไทยต้องคืนดินแดน 4 จังหวัดที่ไทยได้คืนมา กลับไปให้ฝรั่งเศสอีกครั้ง เพื่อแลกกับการได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติ

บทที่ห้า ปัญหาชายแดนไทย-ลาว ด้านแม่น้ำโขง ช่วง พ.ศ. 2518-ปัจจุบัน สาเหตุหลักๆ ของปัญหาชายแดนไทย-ลาวมี 2 ประการ คือ **ประการแรก** ปัญหาจากสัญญาที่ไม่เป็นธรรม สมัยที่ฝรั่งเศสกลับเข้ามามีอำนาจในอินโดจีน ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาเมื่อลาวได้เอกราชจากฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2497 ปัญหาที่ยังคงดำรงอยู่จึงกลายเป็นเหมือน “กับระเบิด” ที่ฝรั่งเศสวางเอาไว้ ทำให้ปัญหาที่ยังดำรงอยู่ เช่น การกำหนดเส้นเขตแดนที่ใช้ร่องน้ำลึกใกล้ฝั่งไทยมากที่สุด เป็นเส้นเขตแดน ทำให้มีปัญหาในการเดินเรือแพและเรือลาดตระเวน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ เช่น สงครามเย็น ความหวาดระแวงซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับลาว หลังที่ลาวเป็นคอมมิวนิสต์ และปัญหาผู้ลี้ภัย ซึ่งสามปัจจัยนี้มีความเกี่ยวโยงกันอย่างซับซ้อน เพราะไทยยืนอยู่ฝั่งโลกเสรีนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ ส่วนลาวก็อยู่ในค่ายสังคมนิยมที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ ดังนั้นการอยู่ต่างค่ายก็นำมาสู่

การหวาดระแวงต่อกันในระดับรัฐบาล แต่ในระดับชาวบ้านสองฝั่งแม่น้ำโขงพอจะมีความสัมพันธ์กันอยู่บ้าง ส่วนผู้ลี้ภัยนั้นเป็นความหวาดระแวงของฝ่ายไทยว่าจะมีพรรคคอมมิวนิสต์ปลอมปนผู้อพยพเข้ามา ส่วนฝ่ายลาวก็หวาดระแวงเช่นกัน เพราะมีผู้นำลาวฝ่ายขวาให้สัมภาษณ์ว่าจะกลับไปกู้ชาติ บางคนก็ตั้งกลุ่มต่อต้านรัฐบาลลาวขึ้น ซึ่งรัฐบาลลาวเชื่อว่ารัฐบาลไทยให้การสนับสนุนกลุ่มเหล่านั้น ผลของปัญหาเขตแดนไทย-ลาว ทำให้กองกำลังฝ่ายลาวปะทะกับเรือลาดตระเวน นปช. หลายครั้ง ซึ่งก็อาจจะเป็น “มือที่สาม” ที่ต้องการให้ฝ่ายไทยเข้าใจลาวผิดก็ได้ เช่น กลุ่มต่อต้านลาว หรือทหารเวียดนามในลาว เป็นต้น และประการที่สอง ปัญหาเขตแดนจากสัญญาที่คลุมเครือ โดยเฉพาะบนแผ่นดิน เนื่องจากสัญญาเขียนไว้ไม่ชัดเจน หรือแผนที่ไม่ตรงกับสภาพภูมิประเทศจริง หรือแต่ละฝ่ายใช้แผนที่ต่างกัน ดังปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีพิพาทสามหมูบ้านในอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ ใน พ.ศ. 2527 และกรณีสงครามบ้านร่มเกล้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ในช่วง พ.ศ. 2530-2531 เป็นต้น

บทที่หก บทสรุปและข้อเสนอแนะ แม่น้ำโขงในบริเวณที่เป็นประเทศเขมรอยู่ภายใต้อธิปไตยของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 1894 ในสมัยพระเจ้าอู่ทอง แต่ไทยเพิ่งมีอธิปไตยเหนือแม่น้ำโขงในบริเวณที่เป็นประเทศลาวใน พ.ศ. 2322 ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช อธิปไตยของไทยเหนือแม่น้ำโขงลดลงในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อไทยเสียเขมรส่วนนอกให้กับฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2410 ต่อมาใน พ.ศ. 2436 ไทยต้องยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส และต่อมาใน พ.ศ. 2446 และ 2449 ไทยก็ต้องยกดินแดนฝั่งขวาให้กับฝรั่งเศสอีกเพื่อตัดปัญหาและแลกกับผลประโยชน์อื่น ๆ หลังจากไทยชนะฝรั่งเศสในสงครามอินโดจีน พ.ศ. 2483-2484 ไทยได้ดินแดนฝั่งขวากลับคืนมาจากฝรั่งเศส แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝรั่งเศสได้เป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง ในขณะที่ไทยตกอยู่ในสถานภาพผู้แพ้สงคราม ทำให้ไทยต้องคืนดินแดนที่ได้มากลับคืนไปให้ฝรั่งเศสอีกครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 ลาวได้เอกราชจากฝรั่งเศส และเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2518 จึงนำมาซึ่งความหวาดระแวงระหว่างรัฐบาลไทยกับลาว เกิดการกระทบกระทั่งในบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงนับร้อยครั้ง ปัญหาชายแดน

ไทย-ลาวด้านแม่น้ำโขงมีสาเหตุหลัก ๆ มาจากสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ไทยทำไว้กับฝรั่งเศส และความคลุมเครือของสัญญาส่งผลให้เขตแดนมีความคลุมเครือด้วย จากปัญหาความขัดแย้งดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะต่อผู้กำหนดนโยบายดังนี้ **ประการแรก** สาเหตุหลักของปัญหามาจากสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ไทย-ฝรั่งเศส ทำไว้ใน พ.ศ. 2469 ที่กำหนดให้ร่องน้ำลึกใกล้ฝั่งไทยมากที่สุดเป็นเส้นเขตแดน ทำให้เกาะเกือบทั้งหมดเป็นของลาว และทำให้การเดินทางเรือของไทยมีปัญหามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูแล้งซึ่งน้ำลดลงมาก ทำให้เรือแล่นไม่ได้หรืออาจเกยตื้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมจึงควรใช้ร่องน้ำลึกที่สุดในฤดูแล้งเป็นเส้นเขตแดน ไม่ว่าร่องน้ำนั้นจะอยู่ใกล้ฝั่งไทยหรือลาว **ประการที่สอง** ให้มีการเจรจาทำข้อตกลงการเดินทางเรือในแม่น้ำโขง ให้ทั้งสองฝ่ายเดินเรือโดยเสรี ไม่ได้ถือว่าเป็นการรุกล้ำเส้นเขตแดนของอีกฝ่ายหนึ่ง รวมไปถึงการให้เสรีในการทำประมงในแม่น้ำโขงด้วย เพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศมีโอกาสใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขงอย่างเท่าเทียมกัน จะได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของแถลงการณ์ที่นายกรัฐมนตรีไทยและลาวลงนามร่วม เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2522 ที่ว่า “...ทั้งสองฝ่ายจะดำเนินการต่าง ๆ อันส่งผลให้แม่น้ำโขงส่วนที่เป็นพรมแดนระหว่างประเทศทั้งสอง เป็นแม่น้ำสันติภาพ มิตรภาพ และให้ประโยชน์ร่วมกันแท้จริง...” และ**ประการที่สาม** หากทั้งสองประการแรกไม่เป็นผล รัฐบาลไทยควรเป็นแกนนำทำให้ ASEAN เป็นแบบสหภาพยุโรป (EU) ภายใน 10-15 ปี ชาติอาเซียนมีการรวมกันทางเศรษฐกิจ มีความสะดวกในการค้า การทำงาน การเดินทางท่องเที่ยว การขนส่งสินค้าไป-มา หรือแม้กระทั่งการตั้งถิ่นฐานในประเทศใดก็ได้ เพื่อให้อาเซียนเป็นดินแดนที่น่าอยู่ และเส้นกันอาณาเขตประเทศไม่มีความหมายอีกต่อไป

หน้าปกของหนังสือ จักรวรรดินิยมเหนือแม่น้ำโขง เล่มนี้ได้เกริ่นนำชื่อเรื่องไว้ว่า “ตีแม่เบื้องหลัง มหาอำนาจยุโรปยึดดินแดนแม่น้ำโขง” โดยที่เนื้อหาเกือบทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้จะมุ่งเป้าการวิพากษ์ไปที่ฝรั่งเศสเป็นหลัก เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าเป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในดินแดนสองฝั่งของแม่น้ำโขง ที่สืบเนื่องมาจากสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อแรกอ่านหน้าปกหนังสือ ผู้วิจารณ์ก็คิดไปก่อน

ล่วงหน้าแล้วว่าคงจะเป็นงานเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมที่เราคุ้นเคย โดยยึดไทยเป็นศูนย์กลางในการวิเคราะห์ และคงจะมุ่งเป้าการวิพากษ์ไปที่การเสียดินแดนแม่น้ำโขงทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของไทย ถึงแม้ว่าแก่นของเรื่อง (theme) จะเป็นไปในทิศทางนั้นก็ตาม แต่ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มนี้ได้ให้คุณค่ากับผู้อ่านในหลายประการ ดังนี้

ประการแรก คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่าเริ่มตั้งแต่การให้ความรู้ก่อนเข้าสู่บทนำ เรื่อง “หมายเหตุศักราช” ที่ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นส่วนที่มีคุณค่าต่อผู้อ่านไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ไม่มีพื้นความรู้อยู่ในสายประวัติศาสตร์ อาจจะไม่รู้ว่าจะเทียบศักราชอย่างไร ระหว่างจุลศักราช (จ.ศ.) รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) คริสต์ศักราช (ค.ศ.) เมื่อเทียบกับพุทธศักราช (พ.ศ.) ถึงแม้ผู้ที่มีความรู้บางท่านเอง ก็อาจจะไม่ได้ตระหนักถึงความแตกต่างของเดือนที่เปลี่ยนศักราช ซึ่งก่อนปี พ.ศ. 2484 ไทยเปลี่ยนศักราชในเดือนเมษายน ดังนั้นเหตุการณ์ที่เกิดในช่วง 1 มกราคม – 31 มีนาคม ก่อน พ.ศ. 2484 ยังคงเป็นศักราชของปีที่ผ่านมา ซึ่งผู้วิจารณ์เองก็ไม่เคยตระหนักถึงเรื่องนี้มาก่อนเลย

ประการที่สอง คุณค่าในเชิงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้เขียนได้นำรายละเอียดของสนธิสัญญาที่เป็นต้นเหตุของปัญหาความขัดแย้งชายแดนไทย-ลาว ด้านแม่น้ำโขง มานำเสนอและวิเคราะห์ให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากสนธิสัญญาในหลายฉบับที่ฝรั่งเศสทำไว้กับไทย ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือหลายเล่มที่กล่าวถึงปัญหาเหล่านี้ แต่ไม่ได้นำเสนอรายละเอียดของสัญญาที่ไม่เป็นธรรมมานำเสนอ เพื่อให้ผู้อ่านได้ร่วมคิดวิเคราะห์/ตีความด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้นำเสนอเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่เป็นผลของสัญญาดังกล่าวมานำเสนอให้ผู้อ่านได้เข้าใจต้นเหตุแห่งปัญหาอย่างละเอียด ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของหนังสือเล่มนี้

ประการที่สาม คุณค่าในเชิงวรรณกรรม ธรรมชาติของงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์จะมุ่งเน้นไปที่การนำเสนอหลักฐานและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ ซึ่งการลำดับเรื่องราวให้น่าติดตาม ชวนอ่าน และเข้าใจเนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอคงทำได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องจำกัดพื้นที่การเขียนให้

อยู่ในหนังสือเล่มกะทัดรัด (pocket book) ดังที่ผู้เขียนได้นำเสนอเอาไว้ในคำนำ แต่ด้วยขนาดของหนังสือที่ไม่ใหญ่จนเกินไป ทำให้การนำเสนอเรื่องราวในพื้นที่จำกัด จึงไม่ซับซ้อนจนเกินไปเช่นกัน ถึงแม้ว่าจะมีรายละเอียดค่อนข้างมาก แต่ผู้วิจารณ์เห็นว่าผู้อ่านทั่วไปก็น่าจะทำความเข้าใจและติดตามเรื่องราวได้

ประการสุดท้าย คุณค่าทางแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ดังที่ผู้วิจารณ์ได้เกริ่นนำไว้แต่ต้นว่าเมื่อแรกอ่านหนังสือ ก็ทำให้คิดไปก่อนแล้วว่าคงจะเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ตามแบบแผน (pattern) ที่เราค้นเคย คือมุ่งนำเสนอเรื่องราวการเสียดินแดนของไทย แต่เมื่อได้อ่านหนังสือจนจบเล่มแล้ว ทำให้ผู้วิจารณ์รู้สึกว่าคุณเขียนได้เล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ค่อนข้างละเอียด จนทำให้มองเห็นภาพการปะทะกันของแนวคิดทางสังคมศาสตร์อย่างน้อย 3 แนวคิด คือ ปริมณฑลอำนาจ (mandala) รัฐ-ชาติ (nation-state) และภูมิภาคนิยม (regionalism) กล่าวคือ คำว่า “รัฐ-ชาติ” และ “พรมแดน” มาพร้อมๆ กับลัทธิจักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคม ซึ่งใช้แนวคิดการรวมศูนย์อำนาจปกครองเป็นหน่วยเดียวกัน (unified political power) หรือรัฐรวมศูนย์ (centralized state) มีโครงสร้างเป็นราชอาณาจักรแบบเครือจักรภพอังกฤษ หรือประเทศใหญ่ๆ ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 ของยุโรป (Wallipodom, 2009: 7-10 and Nana, 2011: 101-102) ซึ่งต่างจากมุมมอง “ปริมณฑลอำนาจ” (mandala) อันเป็นคำที่ใช้อธิบายรูปแบบการปกครองดั้งเดิมในอุษาคเนย์โดยหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “รัฐ” (state) เพราะมีมุมมองต่างจากจีนและยุโรป ซึ่งมุ่งกำหนดเขตแดนและกลไกของรัฐที่แน่นอนตายตัว ในทางกลับกันมุมมองของอาณาจักรต่างๆ ในประวัติศาสตร์ของอุษาคเนย์กลับให้ความสำคัญที่ “ศูนย์กลาง” (center) มากกว่า “พรมแดน” (boundaries) ทำให้ประเทศราชทั้งหลายสามารถปกครองตนเองได้ ไม่ต้องทนทุกข์กับการรวมศูนย์บริหารจัดการ “พื้นที่อิทธิพล” (spheres of influence) หรืออาณาเขตอำนาจของกษัตริย์ (circle of kings) ซึ่งมีพระราชวังและสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลาง จึงสามารถเคลื่อนย้ายจากศูนย์กลางไปสู่ที่อื่นๆ ได้ ดังนั้น “ความเป็นรัฐ” (statehood) จึงลื่นไหล ไม่แน่นอนตายตัว (Dellios, 2003; 1-15, Kuasirikun and Constable, 2010: 596-627)

ในบทที่ 1 ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าไทยมีอิทธิพลเหนือดินแดนแม่น้ำโขงมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทองจนถึงก่อนการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส แต่บางช่วงที่ไทยอ่อนแอ เช่น ในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาทั้งสองครั้ง ไทยก็สูญเสียอิทธิพลเหนือดินแดนแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองแบบดั้งเดิมของชาติต่างๆ ในอนุภาคนิยม คือ “ปริมนทลอำนาจ” ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอาณาเขตและเส้นพรมแดน แต่ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของอำนาจจักรวรรดิที่ศูนย์กลางในแต่ละยุคสมัยจะแผ่ขยายไปไหน บทที่ 2-5 ผู้เขียนนำเสนอการเริ่มต้นยุคล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสที่เข้ามาในอินโดจีน ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของรูปแบบการปกครองแบบ “รัฐ-ชาติ” ที่มาพร้อมกับลัทธิจักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจยุโรป ที่ต้องการกำหนดกลไกรัฐ เช่น การมีเอเยนต์ดูแลหัวเมืองอาณานิคมต่างๆ และกำหนด “พรมแดน” เขตปกครองอาณานิคมของตนเองที่แน่นอนตายตัว และบทที่ 6 ในส่วนของข้อเสนอแนะ ผู้เขียนได้นำเสนอให้ ASEAN มีการรวมตัวกันเป็นแบบสหภาพยุโรป (EU) เพื่อให้อาเซียนเป็นดินแดนที่น่าอยู่ และเส้นกันอาณาเขตประเทศหมดความหมายไป (deterritorialization) ซึ่งเป็นการร่วมมือกันของกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านแบบ “ภูมิภาคนิยม” (regionalism) หมายถึงนโยบายที่หลายประเทศ ออกแบบมาเพื่อสร้างบรรยากาศการค้าการลงทุน ลดอุปสรรคทางการค้าในระหว่างกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกัน ผ่านสถาบันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เอาชนะปัญหาความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ โดยไม่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา แต่พร้อมที่จะร่วมตัดสินใจและแบ่งปันอธิปไตย บนความร่วมมือหลากหลายรูปแบบทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง (Mashayekhi and Ito 2005:1-22 Farrell; Hettne and Van Langenhove, Luk (Eds): 1-17) ซึ่งคุณค่าประการสุดท้ายนี้เป็นการขยาย “พรมแดนความรู้” ทางประวัติศาสตร์ไปสู่สังคมศาสตร์ในสาขาอื่นๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Dellios, Rosita. (2003). **Mandala: From Sacred Origins to Sovereign Affairs in Traditional Southeast Asia**. Research Paper No. 10, The Centre for East-West Cultural and Economic Studies: Bond University, 1-15.
- Kuasirikun, Nooch and Constable, Philip. (2010). The Cosmology of Accounting in mid 19th-Century Thailand. **Accounting, Organizations and Society**. **35** (2010), 596–627.
- Farrell, Mary; Hettne, Björn and Van Langenhove, Luk (eds). (2005). **Global Politics of Regionalism: Theory and Practice**. London: Pluto Press, 1-17.
- Mashayekhi, Mina and Ito, Taisuke. (2005). **Multilateralism and Regionalism: The New Interface**. New York and Geneva: United Nations, 1-22.
- Nana, Krailerk. (2011). **Kormulmai Siam nai Tatsana Jakrawatniyom Rak Ngno kong Korpipat Dindan**. (In Thai) [New Information about Siam in Imperialism's Views ; the Root of Territorial Dispute] Art&Culture Magazine, **32**(8), 101-102.
- Wallipodom, Srisak. (2009). **Rabert Wela Reung Kao Prawiharn**. (In Thai) [Time Bomb on the Temple of Preah Vihear]. Ancient City Journal, **34**(1) January – March, 2009. 7-10.